

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Průvodce Kartou kompetencí

Od nových trendů k novým odborným kompetencím

Příručka pro pracovní skupiny

Účel příručky

Průvodce Kartou kompetencí pomáhá sektorovým expertům s identifikací, definováním a zápisem nových odborných kompetencí, které jsou založeny na nových odvětvových trendech. Slouží jako praktická příručka, poskytující:

- orientaci v Kartě kompetencí;
- postup vyplňování Karty kompetencí;
- orientaci v základních prvcích definice odborných kompetencí;
- doporučení pro formulování konkrétních odborných kompetencí.

Nové trendy, které aktuálně mění různá odvětví ekonomiky, jste již identifikovali a zachytili v Analýze sektorových trendů. Na tuto fázi navazuje další krok. Jeho podstatou je rozpracování nových pojmů, tj. upřesňování a konkretizace do podoby odborných kompetencí.

Karta kompetencí

Co je to Karta kompetencí?

Karta kompetencí je formulář, který slouží ke strukturovanému záznamu nových kompetencí. V procesu New Skills Monitor navazuje na Analýzu sektorových trendů, která funguje jako „zásobárna pojmů“ pro Kartu kompetencí. Nové odborné kompetence jsou v Kartě kompetencí klastrovány podle společných jednotlicích prvků – „pojmů K 4.0“. Zatímco Analýza trendů umožnila jejich identifikaci, Karta kompetencí slouží k jejich rozpracování do podoby konkrétních odborných kompetencí.

Co znamenají jednotlivé položky Karty kompetencí?

Položka	Popis položky
Pojem K 4.0 (Předmět)	Jeho zdrojem je Analýza sektorových trendů, na niž Karta kompetencí navazuje. Vyjadřuje konkrétní identifikovanou změnu/trend v rámci analyzovaného sektoru. V definicích konkrétních odborných kompetencí reprezentuje jejich znalostní bázi. Příklad: <i>3D tisk</i>
Pracovní pozice (včetně alternativních názvů)	Pojmenování konkrétních pracovních pozic, které pro úspěšný výkon své práce potřebují disponovat odbornými kompetencemi, vycházejícími z nového sektorového trendu. Název pozice odpovídá běžné podnikové (oborové) terminologii. Je možné zadat až dva alternativní názvy. Příklady: <i>Specialista 3D tisku, Technik 3D tisku, Operátor 3D tisku</i>
Kvalifikační úroveň	Slouží k posouzení náročnosti pracovní činnosti jednotlivých pracovních pozic. Jejich názvy ne vždy náročnost práce reflektují. Určení kvalifikační úrovně pomáhá tuto překážku překonat. Vysvětlivka kategorií: <i>kód 6–7 odpovídá náročnosti VŠ pozic; kód 4–5 = maturitní; kód 3 = učňovské</i>
Odborné kompetence	Definice konkrétních odborných kompetencí potřebných pro řádný výkon příslušných pracovních pozic. Podrobné vysvětlení, jak pojmu „odborné kompetence“ rozumět a návod, jak je formulovat, je uveden v Příručce dále. Příklady: <i>Příprava 3D modelů pro 3D tisk; Správa a údržba 3D tiskárny; Příprava a aplikace tiskových materiálů pro 3D tiskárny.</i>

Pomocné otázky pro stanovení položek „Pracovní pozice“ a „Kvalifikační úroveň“

Položka	Otázky
Pracovní pozice	<i>Jakých povolání (pracovních pozic) se příslušný nový prvek týká? Jakým způsobem tyto pozice spolu souvisejí? Jak je prvek „přenášen“ od jedné pracovní pozice k další? Jak na sebe pozice navazují? Jak spolu komunikují?</i>
Kvalifikační úroveň	<i>Jak náročný je výkon práce pracovní pozice ve srovnání s ostatními pozicemi? Jakou úroveň vzdělání jednotlivé pozice vyžadují/jaké úrovni vzdělání odpovídají svou náročností? Jaký běžný stupeň vzdělání má převážná většina pracovníků na dané pozici?</i>

Možné nejasnosti při vyplňování Karty kompetencí a jejich řešení

Otázka	Řešení
<i>„Předpokládá se definování kompetencí ke každé jednotlivé položce analýzy trendů?“</i>	Ne. Analýza trendů je „zásobárnou pojmů“ sloužících jako východiska pro stanovení nových odborných kompetencí. Vybírejte témata, u nichž jste schopni určit konkrétní odborné kompetence konkrétních pracovních pozic.
<i>„Odborné kompetence pro každou pozici se uvádějí za sebou v jednom řádku nebo po jednotlivých řádcích?“</i>	Karta má databázovou strukturu. To znamená, že každá definovaná kompetence bude uvedena na samostatném řádku.
<i>„Podle kterého kritéria řadit položky? Podle pojmů nebo podle pracovních pozic?“</i>	Podle pojmů. Hierarchie je: Pojem K 4.0 – pracovní pozice – odborné kompetence.
<i>„Je nutné doplňovat každou jednotlivou pozici, kterou ve firmě máme a nový předmět práce se jich týká?“</i>	Ne. Pokud je více pozic s převahou obdobné práce, doporučujeme spojovat (koncept širokých povolání). Pokud spojujete více pozic, spojte ty, které mají stejnou kvalifikační úroveň.
<i>„Je nutné vyplňovat i odborné kompetence (běžné, tradiční), které nemají přímou vazbu na nové trendy?“</i>	Ne. Zaměřte se pouze na nové odborné kompetence, které přímo souvisejí s novými sektorovými trendy, identifikovanými v Analýze trendů. Tradiční kompetence se do pyramidy promítnou z jiných zdrojů.
<i>„Nemám zkušenosti s formulací odborných kompetencí. Jak mám postupovat?“</i>	Využijte podrobného návodu uvedeného dále. Nemějte obavy formulovat jednoduše a svými slovy. Metodici s vámi v případě potřeby formulace upřesní.

Návod „Jak formulovat odborné kompetence“

Účel návodu

Popis kompetencí vyžaduje značný individuální úsudek, jenž způsobuje, že žádnou objektivně stejnou kompetenci nepopíší různí autoři přesně stejnými slovy. Je však nezbytné, aby se autoři řídili **společnými pokyny** a díky tomu zachovali určitou **jednotnost struktury definic**.

Následující postupy a pokyny pro formulaci kompetencí byly navrženy s cílem zajistit konzistenci struktury a stylu napříč nově definovanými (či redefinovanými) kompetencemi. Tento návod shrnuje pokyny, které pomáhají zajistit rámcovou jednotnost definic různých kompetencí napříč odbornostmi a sektory. Poskytuje informace o základní struktuře popisů kompetencí a stanovuje stylové prvky formulací.

Jak rozumět pojmu „odborné kompetence“¹

Pro účely tohoto návodu jsou odbornými kompetencemi míněny:

- **sektorově průřezové odborné kompetence** (definují 4. patro sektorové kompetenční pyramidy/karty širokého povolání);
- **sektorově specifické odborné kompetence** (definují 5. patro sektorové kompetenční pyramidy/karty širokého povolání);
- **kompetence specifické pro povolání** (definují 6. patro sektorové kompetenční pyramidy/karty širokého povolání).

Odborné kompetence označují praktické dovednosti požadované pro výkon určité pracovní činnosti nebo souboru pracovních činností. Jedná se o schopnost aplikovat teoretické vědomosti v praxi. Odborná kompetence v sobě zahrnuje **znalostní** i **činnostní** dimenzi a je spojením obou těchto složek. Například dovednost „*opravy dřevobráběcích strojů*“ zahrnuje jednak znalost dřevobráběcích strojů a jednak činnost „opravy“ představující zvládnutí postupů při technických opravách.

Výčet odborných kompetencí definuje odborné profesní požadavky pro řádný výkon příslušné pracovní pozice. Stanovuje odborný kvalifikační standard úspěšného uplatnění na dané pozici.

¹ Definice kompetencí vychází z **kompetenčního modelu služeb zaměstnanosti**. V tomto kontextu se jedná o ekvivalent **odborných dovedností** jako pojmu používaného v Národní soustavě povolání, resp. **odborných způsobilostí** jako pojmu užívaného Národní soustavou kvalifikací. V praxi se však jedná o totéž.

Podle čeho stanovovat odborné kompetence?

S = situace (*Situations*)

T = úkoly (*Tasks*)

A = činnosti (*Actions*)

R = výsledky (*Results*)

Metoda STAR nabízí čtyři „úhly pohledu“, ze kterých je možné k pojmenování odborných kompetencí přistupovat. Posouzení různých pracovních situací, úkolů, činností a výsledků práce u pracovních pozic, od nichž se příslušné kompetence očekávají, pomůže autorům při definování konkrétních kompetencí.

Pomocné otázky

Položka	Otázky
Situace	<i>V jakých typických situacích dochází k aplikaci příslušného nového prvku? V jakém pracovním prostředí? V jakých fázích produktového řetězce je nový prvek aplikován?</i>
Úkoly	<i>Při plnění jakých pracovních úkolů pracovník aplikuje odborné kompetence spojené s příslušným novým prvkem? Co musí umět, aby byl schopen úkol splnit?</i>
Činnosti	<i>Jaké činnosti související s příslušným novým prvkem pracovník vykonává na objektu, s objektem nebo vůči objektu své pracovní činnosti?</i>
Výsledky	<i>Co je výsledkem práce, která souvisí s aplikací příslušného nového prvku?</i>

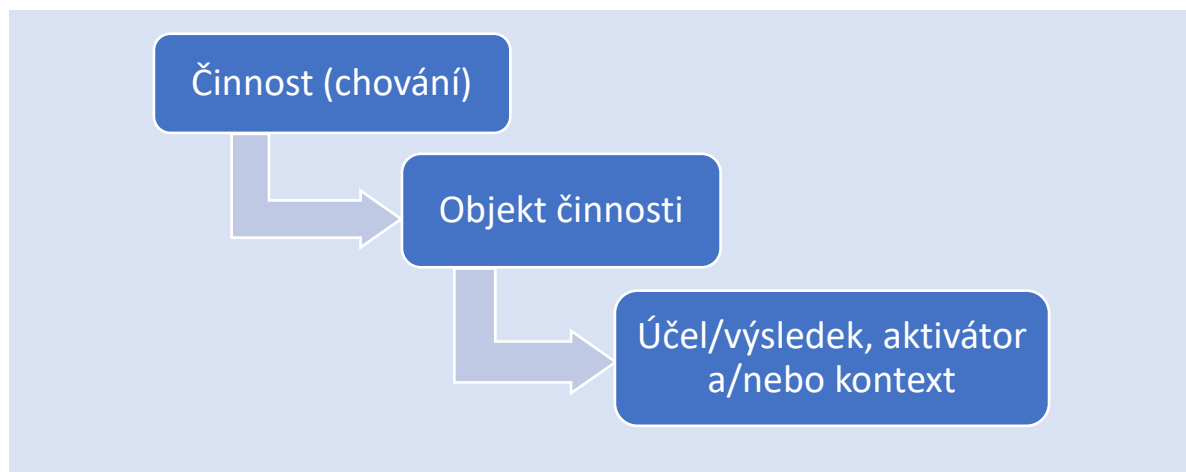
Vlastnosti odborných kompetencí

K základním vlastnostem každé odborné kompetence patří:

- je **sledovatelná**;
- je **měřitelná**, resp. **hodnotitelná**;
- je **trénovatelná** (je možné ji měnit a rozvíjet).

Struktura definice

Definice odborné kompetence by měla být v souladu s následujícími komponenty definice:

Činnost, resp. **chování** zastupují **činnostní složku** kompetence. **Objekt činnosti** (případně i **aktivátor**, pokud je součástí definice kompetence) **zastupuje znalostní složku kompetence**. Zjednodušeně lze říci, že „oborová“ složka je představována určitým okruhem požadovaných znalostí, „činnostní složka“ požadovanými dovednostmi.

Odborná kompetence je spojením obou těchto složek.

Některé odborné dovednosti jsou jednodušší. Takové popisují pouze činnost a objekt příslušné činnosti. Jiné kompetence jsou komplexnější a obsahují i další komponenty uvedené v ilustraci.

Tip:

Obecně je lepší neformulovat příliš složité, složené komplexní definice kompetencí zahrnující více činností a účelů. Pokud se ukazuje, že zamýšlená formulace kompetence vede k příliš složité definici, je třeba upřednostnit její rozdělení do více samostatných kompetencí.

Jednotlivé komponenty definice kompetence jsou popsány v následující tabulce. **Nezbytné prvky kompetence** tvoří:

- **činnost (chování)**, jež zastupuje činnostní složku;
- **objekt činnosti**, jež zastupuje znalostní složku.

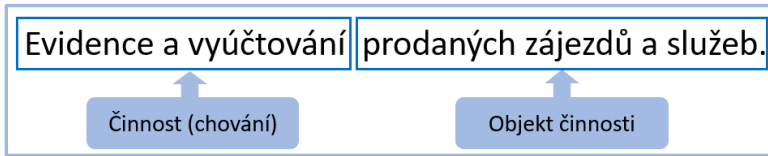
Ostatní komponenty (účel/výsledek, aktivátor, kontext) jsou **rozdávající**. Není nutné, a často ani vhodné, aby byly do formulace kompetence zahrnuty. Jsou využívány pouze s ohledem na charakter příslušné kompetence v případech, kdy zahrnutí činnosti a jejího objektu je pro účely definice příslušné kompetence nedostačující.

Definice kompetence (komponenty a jejich specifikace):

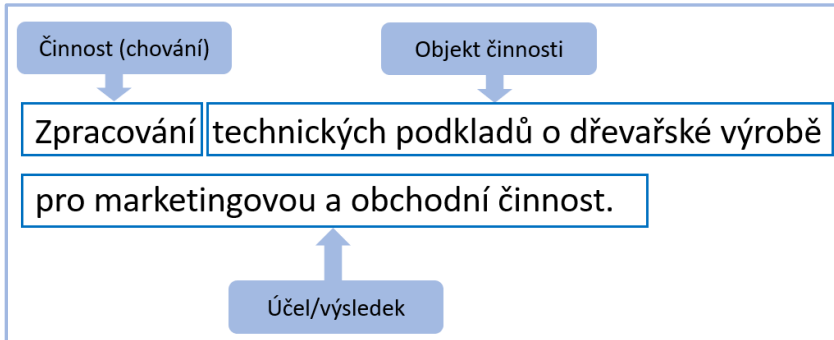
Prvek definice	Identifikace prvku	Popis
Činnost (chování)	Jakou činnost s objektem, na objektu nebo vůči objektu činnosti pracovník vykonává? Jaké chování projevuje?	Činnost nebo chování je označeno podstatným jménem, které označuje akci ve vztahu k objektu. Podstatné jméno by mělo být co nejpřesnější a nejkonkrétnější. V definici může být jedna, výjimečně více činností.
Objekt činnosti	Jaký objekt je ovlivněn činností nebo chováním? Vůči komu nebo čemu akce směřuje?	Objekt činnosti je definován podstatným jménem. Dle potřeby může být upřesněn pomocí přídavného jména. Objektem činnosti jsou zpravidla předměty, data nebo lidé. V definici kompetence může být jeden nebo více objektů činnosti.
Účel/výsledek	Jaký je zamýšlený výsledek činnosti/chování?	Tato část kompetence je implicitní, ale v případě potřeby může být i konkrétně vyjádřena. Výsledek je uveden frází „s cílem“, „za účelem“, „pro“.
Aktivátor	„Aktivátor“ je část definice, která popisuje, čím je činnost podpořena, aby bylo možné dosáhnout požadovaného účelu nebo výsledku.	K aktivátorům mohou patřit použité stroje, nástroje a vybavení, zdroje použitých informací, použité metody nebo povaha a specifikace příslušných instrukcí. Aktivátory jsou uvedeny výrazy jako „s použitím“, „s pomocí“, „s využitím“, „prostřednictvím“, „na základě“ apod.
Kontext	Kontextové fráze popisují nastavení nebo podmínky, za kterých se kompetence aplikuje.	Kontextové fráze se mohou objevit na konci definice kompetence nebo bezprostředně za objektem činnosti, přičemž předcházejí účelu/výsledku. Kontextové fráze se v definici kompetence využijí jen výjimečně.

Příklady kompozice odborných kompetencí

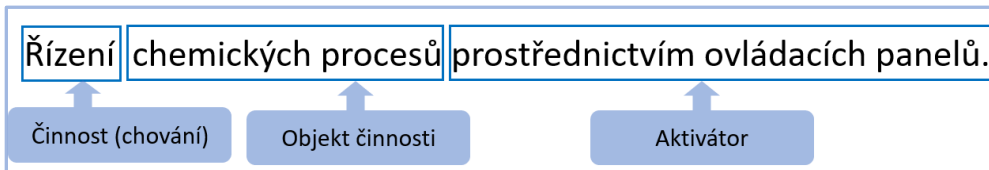
Příklad 1

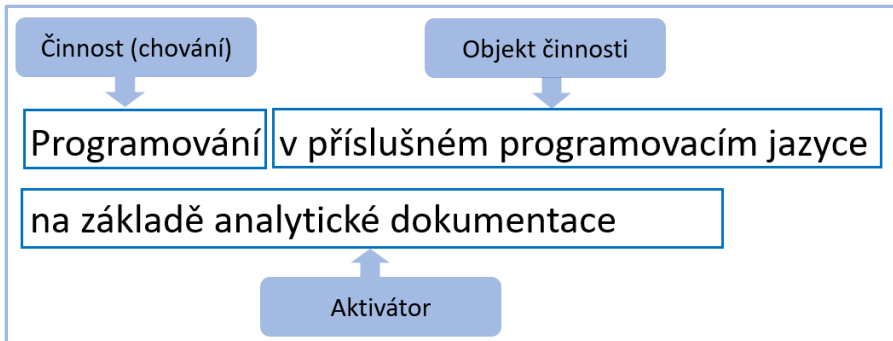
Příklad 2

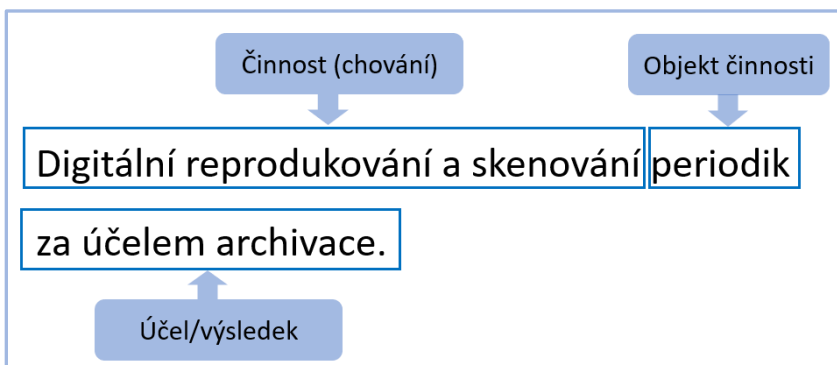
Příklad 3

Příklad 4

Příklad 5

Doporučení pro formulování odborných kompetencí

V následující tabulce jsou uvedeny konkrétní pokyny pro formulování odborných kompetencí. Jejich dodržování umožní dosáhnout větší konzistence formulací.

Při stanovení výčtu kompetencí konkrétní pracovní pozice postupujte logicky dle:

- technologických postupů a procesů (u pozic v nižších kvalifikačních úrovních);
- pořadí důležitosti kompetencí od stěžejních činností k méně důležitým (u pozic ve vyšších kvalifikačních úrovních).

Dávejte přednost jednoduchosti před složitostí. Příliš různorodé činnosti a jejich objekty není třeba slučovat do jedné kompetence. Raději formulujte více a jednodušeji definovaných kompetencí.

Nespojujte do jedné kompetence činnosti, které jsou na sobě časově závislé ve smyslu „nejprve činnost x, následně činnost y“. Pokud se u činností vyskytuje časová závislost, ukazuje to na potřebu definovat dvě odlišné kompetence.

Kompetence by měla obsahovat pouze jednu činnostní složku. Výjimku mohou tvořit bezprostředně související činnosti, které jsou svým charakterem obdobné (jako např. „měření a kontrola naměřených hodnot“).

Činnostní složku kompetence definujte jako podstatné jméno („kontrola“) nebo jako podstatné jméno slovesné („provádění“), nikoliv ve formátu infinitivu („kontrolovat“) nebo třetí osoby jednotného čísla („kontroluje“).

Používejte zkrácený tvar podstatného jména („kontrola“, ne „kontrolování“).

Pokud není k dispozici vhodný běžný výraz pro činnost („instalace“, „obsluha“, „kalkulace“), lze použít podstatné jméno slovesné („zhotovování“), formulované v nedokonavém vidu („zhotovování“, nikoliv „zhotovení“).

Vyhýbejte se nadužívání pojmů, kterým se lze snadno vyhnout (například „provádění kontroly“ nebo „zajišťování kontroly“ lze snadno vyjádřit jako „kontrola“).

Pokud možno nepoužívejte „a“, „nebo“. Kde je to možné, upřednostňujte „nebo“ před „a“.

Ověřte, zda jste spíše nechtěli říci „nebo“, pokud jste použili „a“. Použití spojky „a“ uživateli naznačuje, že je třeba naplnit každý definovaný aspekt kompetence. U spojky „nebo“ taková podmínka neplatí (například při výčtu aktivátorů – „prostřednictvím objednávkového systému nebo objednávky e-mailem“).

V definicích kompetencí nepoužívejte lomítka. Použijte dle potřeby „a“, „nebo“.

Nepoužívejte středníky. Použití středníku znamená výskyt odlišných činností a jejich objektů a měly být proto definovány různé kompetence. Případně ke spojení dvou různých částí jedné kompetence použijte „a“, „nebo“.

Neuvádějte čísla konkrétních norem, zákonů a dalších předpisů. Zde dodržte jistou míru obecnosti, aby definici kompetence nebylo nutné upravovat vždy při změně zmíněných

předpisů. Maximálně může být uvedeno „*podle platné legislativy*“, „*podle platných norem*“ apod.

Zkratky plně rozepište, případně je alespoň vložte do závorčky za rozepsaným výrazem.

Závorky používejte pouze pro specifikaci zkratk, v ostatních případech je nevyužívejte.

Nepoužívejte dovysvětlení s pomocí fráze „*tj.*“

Výčty ukončete spojkou „*a*“ („*Kontrola strojů, nástrojů a přípravků*“).

Nepoužívejte pomlčky. Spojovníky používejte, pokud je jejich použití potřebné a adekvátní (např. „*malíř-lakýrník*“).

Jak se s kompetencemi bude pracovat dále

Nově definované kompetence budou doplněny do Centrální databáze kompetencí (CDK), společně pro Národní soustavu povolání a Národní soustavu kvalifikací.

Pokud budou navrženy úpravy kompetencí, které již součástí CDK jsou, budou správci CDK předloženy náměty na jejich redefinici.

Kompetence budou zapracovány do sektorových kompetenčních pyramid a do karet širokých povolání.

Příloha

Formulář Karty kompetencí